FLEXIBILNÍ JÍZDNÉ

21

Klíčová slova: flexibilní jízdné, tarifní nabídka, nepravidelné dojíždění, mimošpičkové slevy, cenové stropy, předplatné, cenová dostupnost

Popis opatření:

Flexibilní jízdné přizpůsobuje tarifní nabídku různým potřebám cestujících, například četnosti cestování nebo době využívání veřejné hromadné dopravy (VHD). Doplňuje běžné jednotlivé jízdenky a časové kupony o možnosti, které mohou být výhodné pro příležitostné uživatele, osoby s nepravidelnou pracovní dobou nebo lidi dojíždějící jen několik dní v týdnu.

Z pohledu atraktivity VHD je cílem nabídnout srozumitelné a cenově dostupné jízdné odpovídající skutečnému využívání dopravy. Cestující by měl snadno zjistit, kolik zaplatí a za jakých podmínek může získat výhodnější cenu. Vhodně nastavená nabídka může současně motivovat část uživatelů k cestování v méně vytížených obdobích.

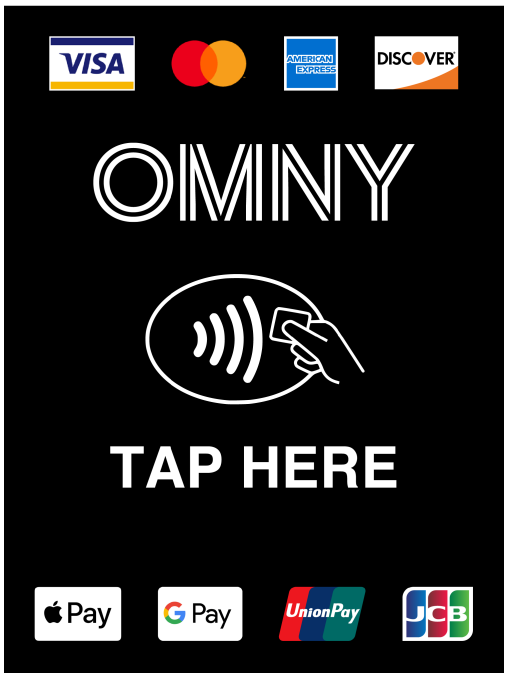
Hlavní možnosti flexibilní tarifní nabídky zahrnují:

+ Produkty pro nepravidelné cestování: například balíčky jízd nebo předplatné umožňující využít určitý počet cestovních dnů během delšího období. Mohou vyplnit prostor mezi jednotlivým jízdným a běžným měsíčním či ročním kuponem.
+ Mimošpičkové a časově omezené nabídky: levnější jízdné nebo předplatné platné ve vymezených hodinách, o víkendech či ve vybraných dnech. Jsou určeny zejména cestujícím, kteří mohou dobu cesty přizpůsobit.
+ Cenové stropy (*fare capping*): stanovují maximální výdaj za způsobilé cesty během určitého období. Poskytují cenovou jistotu zejména cestujícím, kteří předem neznají počet svých jízd.
+ Pružnější předplatné: možnost změny nebo přerušení produktu za předem stanovených podmínek. Doplňkem může být rozložení platby za dlouhodobý kupon do splátek, které snižuje počáteční finanční zátěž, nikoli nutně celkovou cenu.
+ Dynamické ceny: změny ceny podle termínu nákupu, dostupné kapacity nebo poptávky. Jejich využití je třeba posuzovat podle charakteru dopravy; pro každodenní dojíždění jsou důležité zejména předvídatelné výdaje a cenová dostupnost spojů, jejichž čas cestující nemůže změnit.

Na flexibilní nabídku mohou navazovat sociální slevy nebo příspěvky zaměstnavatelů, které podporují dostupnost dopravy pro konkrétní skupiny. Tyto nástroje mají vlastní pravidla nároku a nevyžadují individuální určování cen podle sledovaného chování cestujících.

Tato karta se zaměřuje na cenu a podmínky využívání dopravy; způsoby placení, následné účtování a technické uplatňování cenových stropů popisuje karta Platební a odbavovací systémy.

Přínos opatření závisí na jednoduchosti pravidel a vhodnosti nabídky pro místní cestující. Více tarifních variant samo o sobě nezvyšuje atraktivitu VHD. Rozhodující je, zda cestujícím usnadní volbu jízdného, omezí riziko nevýhodného nákupu a nabídnou dostupnou variantu také lidem, kteří nemohou cestovat mimo špičku.

Obrázek 1: Obrazovka odbavovacího zařízení odbavení v systému OMNY (New York, USA), který zahrnuje fare capping
(zdroj: omny.info)

Investor/provozovatel:

Hlavní roli mají objednatelé veřejné dopravy – stát, kraje a města, kteří v rámci své působnosti stanovují nebo schvalují tarifní politiku a zajišťují financování objednávaných služeb. Organizátoři integrovaných dopravních systémů připravují tarifní návrhy, koordinují jejich zavedení a vyhodnocují výsledky ve spolupráci s dopravci. U komerčních dopravních služeb rozhoduje o nabídce jízdného zpravidla dopravce.

U sociálně zvýhodněného jízdného je důležitá také role veřejného subjektu, který stanovuje podmínky slevy a způsob jejího financování. Podle rozsahu opatření se může jednat o stát, kraj nebo obec. Na zaměstnanecké nabídky mohou přispívat zaměstnavatelé. Dodavatelé odbavovacích a informačních systémů zajišťují technickou realizaci tarifních pravidel.

Inovační aspekty:

Inovace spočívá především v přizpůsobení tarifní nabídky proměnlivým potřebám cestujících a v průběžném ověřování jejího přínosu. Nemusí být spojena se složitou technologií; přínosem může být i jednoduchý produkt pro lidi, kteří dojíždějí pouze část týdne.

+ Návrh tarifů podle skutečných potřeb: využití souhrnných údajů o vytížení spojů, prodeji jízdného a podnětů cestujících k identifikaci skupin, pro které stávající nabídka není výhodná.
+ Podpora změny cestovních návyků: nabídka srozumitelného zvýhodnění za cestování v méně vytížených obdobích, pokud má cestující možnost dobu cesty změnit.
+ Pružné produkty pro různé režimy dojíždění: nabídky zohledňující nepravidelnou docházku, střídání práce doma a na pracovišti nebo dočasnou změnu cestovních potřeb.
+ Pilotní ověřování a úpravy nabídky: testování nových produktů a vyhodnocování jejich využití, dopadu na výdaje cestujících, tržby a obsazenost spojů.

Ekonomické aspekty:

Pro cestující může flexibilní nabídka snížit výdaje zejména tehdy, když běžné předplatné neodpovídá četnosti jejich cest. Mimošpičkové produkty mohou přinést úsporu lidem s volitelnou dobou cestování; splátky dlouhodobého kuponu zase omezují výši jednorázového výdaje. Skutečná výhodnost závisí na ceně, podmínkách platnosti a využití produktu.

Pro objednatele a dopravce vznikají náklady na přípravu tarifu, úpravu prodejních a odbavovacích systémů, informování cestujících a vyhodnocování opatření. Slevy mohou snížit výnos z dosavadních cest, proto je třeba rozlišovat mezi získáním nových cestujících a levnějším prodejem cest, které by se uskutečnily i bez zvýhodnění. Případný růst poptávky nemusí výpadek tržeb plně vyrovnat.

Lepší využití volné kapacity může zvýšit efektivitu provozu. Úspora nákladů ve špičce však vznikne pouze tehdy, pokud se podaří přesunout dostatečnou část poptávky a odpovídajícím způsobem upravit provoz. Ekonomické hodnocení má proto sledovat nejen tržby, ale také dostupnost jízdného, počet nově získaných cest a změny vytížení spojů.

Geografické aspekty:

Flexibilní jízdné lze uplatnit v městské, příměstské i regionální dopravě. Vhodná podoba závisí především na charakteru dojíždění, dostupnosti spojů a rozdílech v jejich vytížení během dne či týdne.

Ve městech a na vytížených příměstských trasách mohou mimošpičkové nabídky podpořit rovnoměrnější využívání kapacity. V regionech mohou být přínosné zejména produkty pro nepravidelné dojíždění nebo kombinování cest do více cílů. V řídce osídlených oblastech je účinek tarifních pobídek omezen dostupností spojů – nižší cena nenahradí chybějící spojení ani nevhodný jízdní řád. Při cestách přes hranice tarifních oblastí je důležitá návaznost nabídky, aby výhodu jednoho produktu neznehodnotilo další jízdné.

Hlavní dopady opatření:

Flexibilní jízdné může zvýšit atraktivitu VHD tím, že nabídne cenově vhodnou variantu také lidem, kterým nevyhovují běžné jednotlivé jízdenky ani dlouhodobé předplatné. Přínosy závisejí na konkrétním nastavení tarifu, srozumitelnosti pravidel a kvalitě dopravní nabídky.

+ Lepší dostupnost a předvídatelnost výdajů: vhodné produkty mohou omezit nevýhodné nákupy, zatímco cenové stropy poskytují jistotu maximální útraty za vymezené cesty. Dostupnost pro nízkopříjmové skupiny může vyžadovat také cílené sociální zvýhodnění.
+ Podpora využívání VHD: nabídka odpovídající nepravidelnému dojíždění může pomoci udržet stávající cestující a oslovit nové uživatele. Přechod z automobilu je pravděpodobnější, pokud cenovou výhodu doplňuje spolehlivé a časově přijatelné spojení.
+ Lepší využití kapacity: mimošpičkové zvýhodnění může přesunout část časově flexibilních cest do méně vytížených období. Jeho účinek je omezený u povinných cest do školy nebo zaměstnání s pevnou dobou začátku.
+ Ovlivnění poptávky bez stavebních zásahů: úprava tarifní nabídky může doplnit provozní a infrastrukturní opatření. Nenahrazuje však potřebnou kapacitu spojů ani zlepšení jejich dostupnosti.

Nižší ceny ani více tarifních variant automaticky nezajišťují spravedlivější systém nebo menší automobilový provoz. Při vyhodnocování je proto důležité sledovat, komu nabídka skutečně pomohla, zda přivedla nové cestující a nakolik změnila dobu nebo způsob jejich cestování.

Vztah k dalším dopravním opatřením:

+ Integrace dopravních služeb a tarifů: flexibilní produkty mají navazovat na společný tarif a přestupní pravidla. Jejich využitelnost zvyšuje možnost kombinovat dopravce a druhy dopravy bez nutnosti kupovat další samostatné jízdenky.
+ Platební a odbavovací systémy: zajišťují technické uplatnění tarifních pravidel, například započítávání cest do cenového stropu nebo čerpání balíčku jízd. Samotná bezkontaktní platba či mobilní aplikace však neznamená zavedení flexibilního nebo dynamického jízdného.
+ MaaS: platformy mohou zpřehlednit tarifní nabídku a usnadnit nákup kombinované cesty. Porovnání cen a společné účtování závisí na rozsahu zapojených služeb a dohodách mezi jejich poskytovateli.
+ Práce s daty a plánování dopravní nabídky: údaje o prodeji jízdného a vytížení spojů pomáhají navrhovat produkty a vyhodnocovat jejich účinek. Tarifní pobídky je vhodné koordinovat s jízdními řády a kapacitou spojů.
+ Sociální a zaměstnanecké programy: cílené slevy, příspěvky na dojíždění a zaměstnanecké předplatné mohou doplnit flexibilní nabídku a zlepšit cenovou dostupnost VHD.

Zkušenosti a doporučení z praxe:

Při přípravě flexibilního jízdného je vhodné vycházet z konkrétního problému cestujících, například nevýhodnosti běžného předplatného při dojíždění několikrát týdně. Přizpůsobení nabídky různým skupinám nemusí znamenat individuální určování cen podle osobních dat. Základem mají být veřejně známá a srozumitelná pravidla.

+ Stanovit cíl a ověřit potřeby cestujících. Rozlišit, zda má opatření zlepšit dostupnost jízdného, získat nové uživatele, nebo přesunout část cest mimo špičku. Podle cíle zvolit tarifní produkt i ukazatele úspěšnosti.
+ Zachovat jednoduchou nabídku a předvídatelné výdaje. Cestující musí snadno pochopit cenu, platnost a omezení produktu. Příslib „nejvýhodnější ceny“ má přesně vymezovat, které jízdenky a cesty systém porovnává.
+ Zohlednit různé možnosti cestování a nákupu. Nabídku posoudit také z pohledu lidí s pevnou pracovní dobou, nízkými příjmy nebo omezeným přístupem k digitálním službám. Zachovat dostupný způsob nákupu a jednoduché ověřování slevových nároků.
+ Dohodnout odpovědnost a financování. Před zavedením určit, kdo tarif schvaluje, jak se rozdělují tržby a kdo nese případný finanční dopad. Nové produkty provázat se stávajícím předplatným a slevami.

+ Přizpůsobit technologie skutečným potřebám. Jednoduché časové zvýhodnění nemusí vyžadovat sledování jednotlivých cest. Pro návrh nabídky přednostně využívat souhrnná data a osobní údaje zpracovávat jen v nezbytném rozsahu.
+ Ověřit nabídku v pilotním provozu. Předem stanovit dobu testování, způsob vyhodnocení a podmínky pokračování. Sledovat využití produktu, výdaje cestujících, tržby, obsazenost spojů i srozumitelnost nabídky. Odlišit nové cesty a přesuny z automobilu od pouhého zlevnění dosavadních jízd.
+ Vysvětlovat výhody na konkrétních příkladech. Ukázat, pro koho je produkt vhodný a kdy se nevyplatí. Dobrovolná upozornění na levnější variantu mohou pomoci s orientací, měla by však respektovat možnosti a preference cestujícího.

Výsledkem má být lépe použitelná tarifní nabídka, jejíž přínos lze doložit. Při hodnocení je proto vhodné sledovat nejen počet prodaných produktů, ale také to, zda cestujícím usnadnily využívání VHD.

Příklady dobré praxe z ČR:

České dráhy – traťová měsíční jízdenka na 10 dní

Jízdenka umožňuje cestovat po zvolené trati v deseti libovolně vybraných dnech během její měsíční platnosti. Jednotlivé dny cestující aktivuje před cestou v aplikaci Můj vlak. Nabídka je příkladem přizpůsobení předplatného nepravidelnému dojíždění, například při střídání práce doma a na pracovišti. Její výhodnost závisí na četnosti cest a dostupnosti dalších tarifů na dané trase. (České dráhy, bez data)
https://www.cd.cz/assets/info/cim-se-ridime/tarif-cd_zmena-3.pdf

Příklady dobré praxe ze zahraničí:

Curych, Švýcarsko – ZVV 9 O'Clock Pass

Časově omezené jízdné platí v pracovních dnech od 9 hodin, o víkendech a svátcích celodenně. Nabízí levnější variantu pro cestující, kteří nepotřebují využívat ranní špičku. Ukazuje možnost časového zvýhodnění podle jednoduchých, předem známých pravidel. (ZVV, bez data)
https://www.zvv.ch/en/travelcards-and-tickets/travelcards/9-oclock-pass.html

Nizozemsko – NS Flex Dal Voordeel

Předplatní produkt poskytuje 40% slevu na vlakové jízdné mimo špičku, o víkendech a svátcích podle podmínek nabídky. Je příkladem zvýhodnění cestujících, kteří mohou dobu svých cest přizpůsobit. Při rozhodování o pořízení produktu je třeba zohlednit také pravidelný poplatek za předplatné. (NS, bez data)
https://www.ns.nl/abonnementen/dal-voordeel

Poučení pro praxi: Flexibilní jízdné může vycházet z jednoduché volby počtu cestovních dnů nebo doby cestování. Přínosem je nabídka odpovídající konkrétním

potřebám cestujících; samotná existence produktu však nedokládá přesun cest z automobilů ani snížení vytížení špičkových spojů.

Zajímavé internetové odkazy:

- Zürcher Verkehrsverbund (ZVV) – 9 O'Clock Pass
  Příklad časově omezeného jízdného pro cestování mimo ranní špičku.
  https://www.zvv.ch/en/travelcards-and-tickets/travelcards/9-oclock-pass.html
- BLS – Saver Day Pass (Spartageskarte)
  Celodenní jízdenka s cenou závislou na dostupnosti nabídky a předstihu nákupu.
  https://www.bls.ch/en/fahren/fahrausweise/billette/spartageskarte
- Transport for London (TfL) – Fare capping
  Vysvětlení cenových stropů, které omezují celkovou útratu za jízdné podle stanovených tarifních pravidel.
  https://tfl.gov.uk/fares/find-fares/capping
- Nederlandse Spoorwegen (NS) – Přehled předplatních produktů
  Nabídka tarifních produktů zahrnující zvýhodnění pro cestování mimo špičku nebo o víkendech.
  https://www.ns.nl/en/season-tickets/

Použité zdroje a doporučená literatura:

American Public Transportation Association. (2024). *The Transit Equity Report: Programs, policies and practices advancing equitable outcomes in transit planning, service delivery and operations*. Dostupné z:
https://www.apta.com/wp-content/uploads/APTA-Transit-Equity-Report-202409-FINAL.pdf

Bruno, M.; Kouwenberg, M.; van Oort, N. (2026). *Equity in transit fare policy: A literature review*. Transport Reviews, 46(3), 525–546.
https://doi.org/10.1080/01441647.2025.2601689

European Data Protection Board. (2021). *Guidelines 01/2020 on processing personal data in the context of connected vehicles and mobility related applications*. Dostupné z:
https://www.edpb.europa.eu/documents/guideline/guidelines-012020-on-processing-personal-data-in-the-context-of-connected_en

Rosenblum, J.; Zhao, J.; Arcaya, M.; Steil, J.; Zegras, P. C. (2019). *How low-income transit riders in Boston respond to discounted fares: A randomized controlled evaluation*. Massachusetts Institute of Technology. Předběžné závěry dostupné z:
http://equitytransit.mit.edu/

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2022). *Fare Capping: Balancing Revenue and Equity Impacts*. Washington, DC: The National Academies Press. Dostupné z:
https://www.nationalacademies.org/publications/26510.
DOI:
https://doi.org/10.17226/26510